

Asia Muunnelma / vapaa muuttaminen, moraaliset oikeudet, käsikirjoitus

Hakija A

Annettu 9.5.1994

Tiivistelmä *Televisiosarjan ohjaaja oli tehnyt alkuperäisen käsikirjoituksen pohjalta uuden käsikirjoituksen. Käsikirjoitus oli tehty alkuperäistä käsikirjoitusta vapaasti muuttaen eikä kysymyksessä ollut alkuperäisen käsikirjoituksen muunnelma. Moraaliset oikeudet uuteen käsikirjoitukseen kuuluivat uuden käsikirjoituksen tekijälle.*

SELOSTUS ASIASTA

A on 14.11.1993 päivätyllä kirjeellä pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa televisiosarjan käsikirjoituksen tekijänoikeuksista. Lausuntopyynnöstä käy ilmi, että A oli saanut syksyllä 1992 työnantajaltaan Oy B Ab:ltä ohjattavakseen seitsemänosaisen televisiosarjan. Muutto-nimisen käsikirjoituksen oli tehnyt C.

A otti työn vastaan, mutta katsoi, että käsikirjoitusta oli muutettava. Työn kuluessa A oli tullut siihen tulokseen, että oli helpompaa kirjoittaa kokonaan uusi käsikirjoitus kuin muuttaa vanhaa. A:n käsityksen mukaan hän käytti C:n tekstistä lähinnä vain roolinimiä ja aiheita. A katsoo, että vain hänellä on tekijänoikeudet televisiosarjan lopulliseen käsikirjoitukseen.

Lausuntopyynnön mukaan osapuolten välillä on kiistaa televisio-ohjelman lopputekstien muodosta. A:n mukaan C olisi halunnut, että käsikirjoittajina olisi mainittu C ja A. A:n mielestä paras vaihtoehto olisi ollut "C:n aiheen pohjalta...", mutta A kuitenkin olosuhteiden pakosta suostui siihen, että ulosajettavaan ohjelmaan lopputekstit tulivat muotoon C:n alkuperäiskäsikirjoituksen pohjalta kirjoittanut A

Lausuntopyynnön mukaan osapuolten välillä on kiistaa myös siitä, kenelle kuuluvat moraaliset tekijänoikeudet uuteen kuusiosaiseen Huijarit-käsikirjoitukseen. Erimielisyyttä on myös siitä, oliko A:lla ollut lupaa muuttaa C:n tekstiä. Myös ns. kopiostokorvausten jakautumisesta on kiistaa.

A pyytää tekijänoikeusneuvoston lausuntoa siitä:

1. Kenelle kuuluvat tekijänoikeudet kuusiosaiseen Huijarit - käsikirjoitukseen ja kenelle sitä kautta kopiostokorvaukset?

2. Onko kyseessä yhteisteos vai uusi itsenäinen teos? Jos kysymyksessä on yhteisteos, kuinka kopiostokorvaukset olisi prosentuaalisesti jaettava?

3. Mikä olisi faktisesti oikea lopputekstimuoto?

4. Voiko neuvosto ottaa kantaa siihen, kenelle kuuluvat uusintakorvaukset siinä tapauksessa, että sarja uusitaan?

Lausuntopyyntöön liitteenä on C:n ja A:n käsikirjoitukset sekä D:n lausunto käsikirjoituksista. D toteaa lausunnossaan, että A:n käsikirjoitus pohjautuu samaan aiheeseen kuin C:n teksti ja siinä on samannimisiä henkilöitä ja samantyyppisiä juonikuvioita, mutta että aihe ja roolinimet eivät sinänsä kuitenkaan ole tekijänoikeudellisesti suojattuja. D katsoo, ettei A:n laatima uusi käsikirjoitus ole C:n käsikirjoituksen muunnelmaksi, vaan C:n tekstiä vapaasti muuttaen aikaansaatu uusi ja itsenäinen teos, jonka moraaliset oikeudet kuuluvat yksin A:lle.

C:n vastine

C ei ole käyttänyt hyväkseen hänelle varattua tilaisuutta vastineen antamiseen.

Oy B Ab:n lausunto

Oy B Ab:lle, jäljempänä B, on varattu tilaisuus lausunnon antamiseen asiassa. B toteaa aluksi, että oikeudet A:n käsikirjoituksen käyttöön B:n toimialalla ovat siirtyneet sopimusteitse B:lle.

B:n näkemyksen mukaan A:n käsikirjoitus on uusi itsenäinen teos. B toteutti Viimeiset siemenperunat -sarjan A:n käsikirjoituksen pohjalta. Koska C:n alkuperäiskäsikirjoituksella on kuitenkin ollut merkittävä vaikutus A:n käsikirjoituksen muotoutumiseen, B on pitänyt kohtuullisena ilmoittaa ohjelman sisältötiedoissa käsikirjoittajaksi A:n ja C:n.

B:n lähtökohtana ohjelmien lopputeksteistä päätettäessä on tekijänoikeuslain 3 §:n 1 momentin säännös, joka edellyttää teoksen tekijän ilmoittamista hyvän tavan mukaisesti. Lisäksi on otettu huomioon se tosiasiallinen panos, joka sarjaa varten tehdyllä aikaisemmalla käsikirjoituksella on ollut A:n tekemän käsikirjoituksen syntyyn. Tämän vuoksi lausunnossa katsotaan, että lopputeksti vastaa todellisuutta paremmin kuin A:n ehdotus.

B:n lausunnossa ei oteta kantaa A:n esittämään uusintakorvausten määräytymistä koskevaan kysymykseen, koska B:n uusintakorvaukset määräytyvät yhtiössä sovellettavien työehtosopimusten perusteella eikä näiden sopimusten tulkinta kuulu tekijänoikeusneuvoston toimialaan.

Asiantuntijalausunto

Tekijänoikeusneuvosto on pyytänyt käsikirjoituksista elokuva-alan asiantuntijan tuotantoneuvoja Matti Penttilän asiantuntijalausunnon.

Penttilä ilmoittaa lausunnossaan perehtyneensä molempiin käsikirjoituksiin sekä katsoneensa osan A:n tekstin pohjalta syntyneestä ohjelmasta. Tämän perusteella Penttilän kanta on se, että kyseessä on kaksi erillistä käsikirjoitusta, joilla on varsin paljon yhtymäkohtia. Penttilä toteaa, että kummassakin on samannimisiä henkilöitä samankaltaisissa tilanteissa, minkä vuoksi tekstit näyttävät päällisin puolin olevan lähempänä toisiaan kuin ne todellisuudessa ovatkaan.

Penttilä toteaa lausunnossaan:

"C:n tarinalleen antama nimi Muutto kiteyttää sen, mistä on kysymys lähes kaikkien henkilöiden kohdalla. Ihmisten elämäntilanteissa ja ihmissuhteissa tapahtuu isoja ja ratkaisevia muutoksia, joiden seurauksena he myös fyysisesti vaihtavat majapaikkaa ja muuttavat uusiin oloihin. C:n tarina on painotukseltaan urbaani kaupunkilaiselämän kuvaus selviytymisestä yhteisössä, missä jokainen on oman onnensa Y. Kertomus seuraa rinnakkain useita repaleisia ihmissuhteita, jotka kohtaavat Anita Järvisen asumassa talossa.

A:n käsikirjoitus Huijarit on veijaritarina varasliigan järjestämästä koston pankinjohtajalle, joka sanoo irti kiinteistöön kohdistuvan lainan. Pankki päättää rahoittaa ostoskeskusta, jota suunnitellaan huijarien asuntona ja varastetun tavaran varastona toimivan maatilan paikalle ja aiheuttaa siten välillisesti perheen äidin sydänhalvauksen. Koston muodostaa sarja huijauksia, joiden avulla pankinjohtajalta viedään rahaa, työpaikka ja rakastajatar. Tarina sijoittuu epämääräisesti maalle ja kaupunkiin."

Penttilä toteaa lopuksi, että molemmissa on samantapainen kerronnan rytmi ja useita samankaltaisia kohtauksia, jopa repliikkejä tai toimintoja, mutta Penttilän näkemyksen mukaan A on C:n tekstiä käsitellessään purkanut sen niin pieniin osiin, että kun tarina uudelleen lyhennettynä on koottu kasaan, siitä on syntynyt toinen juttu, joka monin tavoin hyödyntää käytettävissä ollutta materiaalia.

Asiantuntijalausunnon liitteenä on Penttilän laatimat synopsikset kummastakin tv-sarjasta sekä kuvaukset molempien sarjojen juonenkuluista.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Yleistä

Tekijänoikeuslain (404/61) 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Tekijänoikeus syntyy aina teoksen luoneelle tekijälle eli luonnolliselle henkilölle. Tekijänoikeus voi syntyä myös usealle henkilölle yhteisesti. Jos kaksi tai useammat ovat yhdessä luoneet teoksen heidän osuuksiensa muodostamatta itsenäisiä teoksia, heillä on lain 6 §:n mukaan tekijänoikeus yhteisesti.

Tekijänoikeussuojan edellytyksenä on, että tuote on itsenäisesti ja omaperäisesti luotu, jolloin se yltää teostasoon. Tekijänoikeus ei suojaa aihetta, ideaa tai juonta sellaisenaan, vaan sitä omaperäistä ilmenemismuotoa, johon ne on saatettu.

Lain 2 §:n mukaan tekijänoikeus tuottaa tietyin rajoituksin yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin muuttamattomana tai muutettuna, käännöksenä tai muunnelmana, toisessa kirjallisuus- taikka taidelajissa taikka toista teko-tapaa käyttäen. Tekijä voi luovuttaa nämä taloudelliset oikeutensa toiselle, myös juridiselle henkilölle.

Koska tekijänoikeus tuottaa oikeuden määrätä teoksesta myös muutetussa muodossa, edellyttää teoksen muunnelman tekeminen oikeudenhaltijan suostumusta. Lain 4 §:n mukaan teoksen muuntelijalla on tekijänoikeus muunnellaan, mutta hänellä ei ole oikeutta määrätä siitä tavalla, joka loukkaa tekijänoikeutta alkuperäisteokseen. Sen sijaan, jos joku on teosta vapaasti muuttaen saanut aikaan uuden ja itsenäisen teoksen, ei hänen tekijänoikeutensa riipu tekijänoikeudesta alkuperäisteokseen. Lainvalmistelutoissa todetaan:

"Asian luonnosta johtuu, että kirjallinen ja taiteellinen luomistyö yleensä saa vaikutteita samalla alalla tapahtuneesta vanhemmasta tuotannosta eikä sen vuoksi ole siitä kokonaan riippumaton. Kirjallisuuden ja taiteen suuret luomukset tietenkin vaikuttavat innoittavasti ja hedelmöittävästi. Ne yksityiskohdat, joista kirjallinen tai taiteellinen teos muodostuu, ovat melkoiselta osalta yhteisomaisuutta ja lainatavaraa ja ne uusiutuvat vain hitaasti. Aikalaiset ja jälkipolvet käyttävät hyväkseen olemassa olevia tyylipiirteitä, aatteita ja taiteellisia vaikutteita ja näillä on hedelmöittävä vaikutus heidän työhönsä. Tämä kaikki on täysin luonnollista eikä sille voi asettaa kieltoa. Milloin uusi teos täyttää itsenäisyyden ja omaperäisyyden vaatimukset,

täytyy tekijän, vaikkakin hän sitä muovaillessaan on äsken mainitus-
sa mielessä käyttänyt hyväkseen aikaisempaa teosta, saada luomuk-
seensa itsenäinen tekijänoikeus." (komiteanmietintö 1953:5, s. 50)

Taloudellisten oikeuksien lisäksi tekijänoikeus tuottaa moraalisia oikeuk-
sia. Lain 3 §:n mukaan tekijä on ilmoitettava hyvän tavan edellyttämällä
tavalla, kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos kokonaan tai osittain
saatetaan yleisön saataviin. Hyvä tapa arvioidaan kullakin alalla vallitse-
van käytännön mukaan. Pykälässä kielletään lisäksi teoksen muuttaminen
tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa loukkaavalla tavalla sekä teoksen
saattaminen yleisön saataviin tekijää sanotuin tavoin loukkaavassa muo-
dossa tai yhteydessä. Tekijä voi vain rajoitetusti luopua moraalisisista oi-
keuksistaan.

Käsikirjoitusten tekijänoikeudet

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että C:n käsikirjoitus on tekijänoikeudelli-
sesti suojattu teos. A:n käsikirjoitus perustuu samaan aiheeseen ja A on
selvästi saanut vaikutteita C:n teoksesta. Kummassakin käsikirjoituksessa
on samannimisiä henkilöitä samankaltaisissa tilanteissa. Molemmissa on
myös samantapainen kerronnan rytmi ja useita samankaltaisia kohtauk-
sia, jopa repliikkejä tai toimintoja. A on kuitenkin näitä elementtejä hy-
väksikäyttäen luonut täysin uuden itsenäisen teoksen. A:n C:n teoksesta
hyödyntämät yksityiskohdat ovat sellaisia elementtejä, joiden käyttämistä
tekijänoikeus ei estä. Roolihenkilöiden nimiin ja tiettyihin tapahtumiin
sellaisenaan ei ole tekijänoikeutta. Myös tiettyjen tyylipiirteiden hyväk-
sikäyttäminen on lainvalmistelutöissä mainittu sallituksi hyväksikäyttö-
muodoksi. Näin ollen A:lla on itsenäinen tekijänoikeus käsikirjoit-
ukseensa.

Koska A:n teos on uusi ja itsenäinen teos, eivät A ja B, jolle teoksen
käyttöoikeudet ovat B:n mukaan siirtyneet B:n toimialalla, ole tarvinneet
tekijänoikeuslain mukaan teoksen tekemiseen ja yleisön saataviin saatta-
miseen C:n suostumusta. Tekijänoikeusneuvoston toimivaltaan ei kuulu
sopimusten tulkinta, joten neuvosto ei voi ottaa kantaa osapuolten välis-
ten sopimusten perusteella mahdollisesti syntyneisiin velvoitteisiin.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että A:lla yksin on moraaliset oikeudet
omaan käsikirjoitukseensa. Vastaavasti C:lla yksin on moraaliset oikeu-
det omaan käsikirjoitukseensa. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että televi-
siosarjassa toteutettu lopputekstimuoto "C:n alkuperäiskäsikirjoituksen
pohjalta kirjoittanut A" täyttää tekijänoikeuslain 3 §:n vaatimukset teki-
jän nimen ilmoittamisesta hyvän tavan mukaan. Lopputekstistä käy ilmi,
että televisiosarjan kirjoittaja on A.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa lopuksi, että tekijänoikeuskorvauksista
voidaan vapaasti sopia, kuten tekijän taloudellisten oikeuksien siirtymi-

sestä yleensäkin. Näin ollen neuvosto ei voi ottaa kantaa kysymykseen korvausten jakautumisesta.

Yhteenveto

A:n käsikirjoitus on uusi itsenäinen teos, eikä C:n käsikirjoituksen muunnelma. Moraaliset oikeudet A:n teokseen kuuluvat yksin A:lle. A on mainittu tekijänoikeuslain 3 §:n edellyttämällä tavalla tekijänä, kun hänet on mainittu televisiosarjan kirjoittajana. (jaosto)